

KORE CUMHURİYETİ VE JAPONYA’NIN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL HAZİNE POLİTİKASI

The Policy for Intangible Cultural Heritage of Republic of Korea and Japan

Yong-Goo KIM*

ÖZ

Kore Cumhuriyeti ve Japonya küreselleşme karşısında kaybolma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan geleneksel ürünlerin korunması ve yaşatılması için çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. Bu makalede Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın somut olmayan kültürel mirası korumak amacıyla geliştirdiği politikalarla UNESCO’nun kültür politikaları karşılaştırılacak ve aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler

UNESCO, SOKÜM, Japonya, Kore Cumhuriyeti

ABSTRACT

Republic of Korea and Japan have various policies developed for the safeguarding and keeping alive the traditional products alive which face with the dangers of vanishing and extinction in view of the globalization. In this study, the policies of Republic of Korea and Japan which are developed to safeguard intangible cultural heritage and cultural policies of UNESCO will be compared. The similarities and differences between them will be put forth.

Key Words

UNESCO, ICH, Japan, Republic of Korea.

I. Giriş

Küreselleşme sürecinde insanlığın çeşitli kültürel kaynakları yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu nedenle “Somut Olmayan Kültürel Miras(SOKÜM)”ın önemi ve korunması gereksinimi gün geçtikçe artmaktadır. Bu çerçevede UNESCO tarafından 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi onaylanmış ve bu sözleşme 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşmeye göre SOKÜM’ün korunmasının çeşitli yollarla sağlanması planlanmaktadır. Bu koruma yollarından biri Living Human Treasures (LHT) yani “Yaşayan İnsan Hazinesi” (YİH) programıdır. YİH, Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın SOKÜM kapsamında değerlendirilen sanat taşıyıcılarının desteklenmesi ve yaşatılması çerçevesinde

faaliyetler yürüten bir sistemdir. UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi öncesinde YİH’e önem vermişti. 1993 yılında UNESCO, üye ülkelere YİH sistemini tavsiye etti ve bundan sonra devamlı olarak “Ulusal YİH Kuruluşu İçin Kılavuzlar” yayımlandı. Ancak YİH sistemi henüz yeterli değildir. Bu bağlamda Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın SOKÜM politikalarını daha doğru bir şekilde değerlendirmek gerekmektedir.

Kore ile Japonya’nın SOKÜM politikaları, küreselleşme sürecinde geleneksel kültürlerin korunması için önemli açılımlar sağlamaktadır. Bu politikaların kimi eksik yönleri olsa da başarılı uygulamaları da vardır.

Bu çalışmada Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın SOKÜM politikalarından bazıları tanıtılacaktır. Ayrıca Kore Cum-

* Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü Doktora Öğrencisi. cj0820@naver.com

huriyeti ve Japonya'nın SOKÜM politikaları, bu iki ülkenin SOKÜM sistemi ile UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi sistemleri arasındaki farklılıklar da karşılaştırılacaktır.

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜM politikalarını doğru bir şekilde analiz etmek için "Somut Olmayan Kültürel Hazine (SOKÜH)" terimi kullanılacaktır. Yani SOKÜM ve SOKÜH ayrı kavramlar olarak kullanılacaktır. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da uygulanan SOKÜH sistemi, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nden önceki SOKÜM politikalarının en önemlilerinden biridir. Ama UNESCO'nun SOKÜM tanımı ile bu iki ülkenin SOKÜH tanımları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunun için SOKÜM ile SOKÜH birlikte kullanılarak Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın şimdiki SOKÜM politikası daha doğru analiz edilebilir. SOKÜH politikası, SOKÜM politikalarının Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da uygulanan bir şekli olarak anlaşılabilir.¹

II. Kore Cumhuriyeti ve Japonya SOKÜH Sisteminin Kapsamı ve Karşılaştırması

1. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH Sistemi

a) SOKÜH'nin Türleri

Kore hükümeti, SOKÜH'lerden daha önemli olarak değerlendirilenleri "Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine(ÖNSOKÜH)" olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazinelelerinden de önemi az olanlar, bölgesel yönetimler tarafından "Yerel Somut Olmayan Kültürel Hazine"(YESOKÜH) olarak değerlendirilmektedir. Bunun için yönetimlerin farkına göre SOKÜH, "Önemli Somut

Olmayan Kültürel Hazine" ve "Yerel Somut Olmayan Kültürel Hazine" şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Japonya'da da Kore Cumhuriyeti'ndeki gibi bir ayrım söz konusudur, somut olmayan kültürel hazine Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine ve Yerel Somut Olmayan Kültürel Hazine olarak ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra Japonya'da SOKÜH'ün niteliği ve önemine göre ayrılmaları söz konusudur. Halk Kültür Hazine'lerinden somut olmayanlar, "Somut Olmayan Halk Kültürel Hazinesi(SOHKÜH)"² olur. Yani SOKÜH, "Usta Somut Olmayan Kültürel Hazine"³ ve "Halk Kitleleri Somut Olmayan Kültürel Hazine'si" şeklinde ikiye ayrılır. Ayrıca, Japonya'da Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine, SOKÜH'lerden arşivlenmesi gerekli olanlar, "Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Kültürel Hazinesi(AGSOKÜH)" olarak değerlendirilmektedir. Somut Olmayan Halk Kültürel Hazinesi de bunun aynıdır.

Kore'de Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine 111(2.2006) (Kore Kültürel Miras Müsteşarlığı 2006: 11) Yerel Somut Olmayan Kültürel Hazine 334(9.2005), Japonya'da Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine 109(10.2006), Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Kültürel Hazine 202(6.2006), Önemli Somut Olmayan Halk Kültürel Hazinesi 90(10.2006), Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Halk Kültürel Hazinesi 554(3.2005), Yerel Somut Olmayan Kültürel Hazine 176, (Hyun-Jung 2007) bulunmaktadır.

2) SOKÜH Yönetimleri

Kore Cumhuriyeti hükümeti, kültürel miras politikalarını Kültür ve Turizm Bakanlığı ile bu bakanlığın bünyesinde bulunan Kültürel Miras Müsteşarlığı aracılığıyla yürütmektedir. Kültürel Mi-

ras Müsteşarlığı içinde SOKÜH Dairesi bulunmaktadır ve ilgili işler buradan yürütülmektedir.

Kültürel Miras Müsteşarlığı içinde Kültürel Miras Komisyonu bulunmaktadır. Bu Komisyonun SOKÜH birimi, Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazinesi belirlemek için danışma ve gözden geçirme komisyonu fonksiyonlarını görür. Bu komisyonun SOKÜH biriminin üyeleri, halk bilimi, geleneksel müzik, geleneksel danslar ve geleneksel el sanatları gibi alanlardan uzmanlaşmış kişilerdir. Kültürel Miras Müsteşarlığı bünyesindeki Devlet Kültürel Miras Enstitüsü ise SOKÜH'nin araştırması işlerini yürütmektedir.

Japonya'da, Kültür Bakanlığı bünyesinde yer alan Kültür Miras Genel Müdürlüğü'nün Geleneksel Kültür Dairesi'nde SOKÜH ile ilgili işler yürütülmektedir. Kültür politikası hakkında danışma işleri Bakanlık içindeki Kültür İnceleme Komisyonu tarafından yürütülmektedir. SOKÜH ile ilgili işlemler Kültür İnceleme Komisyonunun Kültür birimi içindeki Dördüncü Uzmanlık Alt Komisyonu tarafından gerçekleştirilmektedir. SOKÜH araştırma işlerinden, Tokyo Kültürel Miras Enstitüsü'nün SOKÜM Dairesi sorumludur. Devlet Tiyatrosu, Japonya'nın temsili SOKÜH'ler olan "No", "Bunraku", "Kabuki"yi sadece sergilemekle kalmayıp varisler yetiştirmek için eğitim merkezi görevi görmektedir.

İki ülkede de Bölgesel Yönetimler SOKÜH ile ilgili kararlar alınmasında belirleyici konumdadırlar. Bölgesel Yönetimler, kendileri ile ilgili Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine ve Önemli Somut Olmayan Halk Kültürel Hazinesinin yayılması konusunda aktif olarak çalışmakta ve kendi Yerel Somut Olmayan Kültürel Hazinesine sahip-

tirler.

3) SOKÜH Ustaları

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH sisteminde yer alan hususlardan biri hükümetin her Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine'deki ustalardan birkaç kişiyi seçerek "Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert(ÖSOKÜHTF)" olarak adlandırmasıdır. Bu sistem UNESCO tarafından Yaşayan İnsan Hazinesi adıyla dünyaya duyurulmuştur. Bunun için dünyada, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜM politikası, "Yaşayan İnsan Hazinesi" sistemi diye tanınmaktadır.⁴

Kore Cumhuriyeti ve Japonya hükümetleri, Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fertler'i geleneksel sanatçı ilan ederek en yüksek unvanı verirler ve bu sanatçılara maddi desteklerin yanı sıra sanatlarını sürdürmeleri ve gelecek kuşaklara aktarmaları amacıyla çeşitli destekler de verilmektedir. Günümüzde Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fertler sistemi kapsamında, Kore Cumhuriyeti'nde 199 kişi(12.2007) (Kore Kültürel Miras Müsteşarlığı 2006: 11), Japonya'da 124 kişi(10.2006) (Hyun-Jung 2007: 73) bulunmaktadır.

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazinesi'nin bir kısmında Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyıcıları olarak "fert" yerine "ekip"ler seçilmekte ve bunlar koruma altına alınmaktadır. Kore Cumhuriyeti'nde 56, Japonya'da ise 14 Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Ekip(ÖSOKÜHTE) bulunmaktadır.

4) SOKÜH'ün Aktarılarak Yaşaması İçin Verilen Destekler

SOKÜH'ün aktarılarak yaşaması için destekler, başlıca Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyıcıları-

na verilmektedir. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fertlere aylık ödemeler yapılmakta ayrıca gösteri ve sergilerin masraflarına ilişkin destekler de verilmektedir.

Kore Cumhuriyeti'nde yukarıdaki desteklerden başka, ekonomik bakımdan zor durumda bulunan Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fertlere tedavi desteği verilmesinin yanı sıra SOKÜH aktarımı için kullanılacak eğitim araçları ve donanımlarına ilişkin yardımlar da yapılır. SOKÜH aktarımının eğitim dersleri, Eğitim Bakanlığı tarafından Üniversite Lisans Kurs Kredisi olarak kabul edilir.

Japonya'da da çeşitli destekler bulunmaktadır. Bunlardan Devlet Tiyatroları tarafından doğrudan yürütülen temsili Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazinelerin aktarım eğitimleri dikkate değerdir. Ayrıca, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da çeşitli Önemli Somut Olmayan Kültürle Hazine arşivleme projeleri yürütülmektedir. Bu arşivleme projelerinden biri olan Arşivleme Filminin Çekilmesi projesi dikkate değerdir.

2. SOKÜH Dışındaki SOKÜM Politikaları

a) Halk Kültür Hazinesi Politikaları

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikası, SOKÜM politikasının temelini oluşturmaktadır. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın "Halk Kültür Hazinesi(HKH)" de SOKÜM içinde değerlendirilebilir. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da Halk Kültür Hazinesi terimi şöyle tanımlanmaktadır:

"Hayatlar, işler, inançlar, törenler vb. hakkında gelenekler ile âdetler ve onlarla ilgili giysiler, aletler, evler, halk hayatındaki değişmeyi anlamak için zaruri şeyler."⁵

Kore'de Halk Kültür Hazinesi, sadece maddi hazine olarak anlaşılmakta, ancak Japonya'da Halk Kültür Hazinesi, "Somut Halk Kültür Hazinesi" ve "Somut Olmayan Halk Kültür Hazinesi(SOHKÜH)" şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada Kore'de benimsenen tanım bağlamında Somut Olmayan Halk Kültür Hazine'si SOKÜH'ün bir türü olarak değerlendirilmiştir.

Kore hükümeti, Halk Kültür Hazine'lerinden önemli olanları "Önemli Halk Kültür Hazinesi(ÖHKÜH)" olarak seçip yönetmektedir. Hâlihazırda Önemli Halk Kültür Hazinesi olarak değerlendirilebilecek geleneksel evler ve giysiler vb. 892 adet olarak belirlenmiştir. Japonya'da ise aynı sistem ile "Önemli Somut Olmayan Halk Kültür Hazinesi" dışında "Önemli Somut Halk Kültür Hazinesi" belirlenmektedir.

b) Başka Politikalar

SOKÜH'ün dışında SOKÜM ile ilgili birçok politika bulunmaktadır. Kore'de "Devlet Kültürel Miras Enstitüsü" ve "Devlet Folklor Müzesi", Önemli Somut Olmayan Kültür Hazinesi'nin dışında SOKÜM'ü araştırır. Ayrıca "Devlet Geleneksel Müzikler ve Danslar Merkezi", Kore geleneksel müzikleri ve danslarını yaygınlaştırıp geliştirmek için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Devlet Folklor Müzesi'nin son dönemlerde gerçekleştirdiği çalışmalarında UNESCO SOKÜM tanımı ve yaklaşımları benimsenmiştir.

Japonya'da "Tokyo Kültürel Miras Araştırma Enstitüsü", "Devlet Tarih ve Folklor Müzesi", "Kral Sarayı'nın Müzik Dairesi", SOKÜM'le ilgili çalışmaları yürütmektedir. Japonya'da özellikle bölgesel yönetimlerin geleneksel kültürü geliştirmek için faaliyetlerinin oldukça yoğun ve etkili olduğu gözlemlenmektedir.

Kore Cumhuriyeti'nde uluslararası boyutta SOKÜM'ün korunması için Asya-Pasifik SOKÜM Merkezi bulunmaktadır. Bu kurum, Asya-Pasifik bölgesindeki SOKÜM'ün korunması için çeşitli projeler hazırlamaktadır.

Japonya, 1993 yılında UNESCO'da "SOKÜM'ün Korunması ve Geliştirmesi Emanet Fonunu" kurmuştur. Japonya, bu fon ile 1993 yılından beri Asya bölgesindeki SOKÜM ile ilgili projeler yürütmektedir. Aynı zaman Japonya'nın Nara'daki "UNESCO Asya-Pasifik Kültür Merkezi (Asia-Pacific Culture Center for UNESCO, ACCU)", çoktan beri somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilen Asya bölgesindeki kültürel mirasın korunması için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir.

3. Kore Cumhuriyeti ve Japonya SOKÜH Sisteminin Karşılaştırması

a) Kore Cumhuriyeti ve Japonya SOKÜH Politikalarının Benzerlikleri

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH sistemi temelde aynıdır. SOKÜH sistemlerinin önemli ortak noktaları vardır:

a.1 SOKÜH'ün Anlamı ve Kategorileri

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da SOKÜH'ün tanımı ve kategorileri aynıdır. SOKÜH, tiyatro, müzik, dans, el sanatı gibi tarihi, sanatsal, akademik bakımdan önem taşıyan miras⁶ şeklinde tanımlanır. Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazineleşmelerde gösteri sanatları ve el sanatları gibi birçok miras yer almaktadır.

a.2 SOKÜH'ün Belirlenmesi İçin 'Seçme ile Konsantrasyon İlkesi'

Kültürel mirasın korunma politikası genelde iki şekildedir. Bunlardan ilki, kültürel mirasın önemsenen bir kısmının seçilerek korunma kapsamına alınmasıdır. İkincisi, derlenebilir bütün kültürel

mirası kayıt altına alıp bunlardan yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olanları koruma altına almak şeklindedir. Kültürel mirası korumak için belirlenen ilk yönetim şekli, "Seçmeyle Konsantrasyon İlkesi" olarak adlandırılabilir. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikası, "Seçmeyle Konsantrasyon İlkesi"ne göre idare edilmektedir. Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine ve Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert sistemleri bu ilke ile ilgilidir.

a.3 Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyıcılarının Belirlenmesi

Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert, yani "Yaşayan İnsan Hazinesi(YİH)" Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH sisteminin en önemli ortak noktalarından biridir. Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert sistemi ile ilgili olarak, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da birçok tartışma yapılmaktadır. Bu tartışmalar, orijinal şeklin korunmasıyla sanatsal özgürlüğün çelişkisi ve Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert seçilmeyen ustaların dışlanması sorundur.⁷

b) Kore Cumhuriyeti ve Japonya SOKÜH Politikalarının Farklılıkları

b.1 Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyıcılarının Türleri

Kore Cumhuriyeti'nde Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazinesi taşıyıcıları "Fert" ve "Ekip" olarak iki başlık altında irdelenmektedir. Usta Somut Olmayan Kültürel Hazine ve Halk Kitleleri Somut Olmayan Kültürel Hazinesi olarak ikiye ayrılan Kore Cumhuriyeti sisteminde buna bağlı olarak taşıyıcılara da farklı isimler verilmektedir. Halk Kitleleri Somut Olmayan Kültürel Hazinesi'ndeki taşıyıcılara Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Ekip adı verilir. Aynı zamanda Önemli

Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Ekip'te önemli roller üstlenen üyelerine Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert unvanı verilir.

Japonya'da ise Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyıcıları daha ayrıntılı başlıklar halinde sıralanabilir. Japonya'da Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert ikiye ayrılmaktadır. Bireysel gerçekleştirilebilen sanatlarda "Bireysel Atama", iki kişiden fazla insanın birlikte gerçekleştirdiği sanatlarda "Birleşik Atama" söz konusudur. Bir Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine'nin bireysel özelliği az ve birden çok ustanın yer aldığı sanatlar söz konusu ise bu ürünlerin taşıyıcıları Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Ekip olarak adlandırılır.

b.2 Kore Cumhuriyeti'nin "Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert "Çırac Sistemi"

Kore Cumhuriyeti hükümeti, Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert'in geleneği gelecek kuşaklara aktarabilmesini amaçlayan eğitim faaliyetlerine yardım etmek için "Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fertlere çırac atamaktadır. Çırac, üç yılda eğitimini tamamlarsa kendisine bir diploma verilir. Bu eğitim sürecinde üstün başarı gösteren öğrenciler "Burslu Öğrenciler" olarak değerlendirilir ve burs kapsamına alınırlar. "Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert "Çırac Sistemi" ile "Burslu Öğrenci sistemi", Japonya'da olmayan bir sistemdir. Bu bağlamda, Kore Cumhuriyeti ile Japonya'nın SOKÜH sistemleri arasındaki farklılıklarından biri olarak değerlendirilebilir.

b.3 Japonya'da Somut Olmayan Halk Kültür Hazinesi

Kore Cumhuriyeti'nde Somut Olmayan Halk Kültür Hazinesi sistemi

yoktur, sadece "Somut Halk Kültür Hazinesi" bulunmaktadır. Kültürel hazineler sınıflandırılırken halk kültürü niteliğinin olup olmamasından ziyade somut olup olmaması önemsenmektedir. Japonya ise Somut Olmayan Halk Kültür Hazinesi, Halk Kültür Hazinesinden ayrı bir tür olarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırmanın farkı, Önemli Somut Olmayan Halk Kültür Hazinesi'nin mevcut olmasına ve çeşitli yönetim usulleri farklılıklarına dayanmaktadır.

b.4 Japonya'nın Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Kültürel Hazine Sistemi

Japonya'da "Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Kültürel Hazine" sistemi bulunmaktadır.⁸ Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine kapsamında değerlendirilmesi uygun olmayan veya Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyıcılarının seçilmesi uygun olmayan ürünler, Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Kültürel Hazine olarak değerlendirilir. Bu sistem aracılığıyla Önemli Somut Olmayan Kültür Hazinesi ve Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert sisteminin sınırları aşılabılır ve SOKÜH'lerin kapsamı genişletilebilir. Kore Cumhuriyeti henüz buna benzer bir sistemi benimsememiştir.

III. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi Kapsamında Kore Cumhuriyeti ve Japonya Somut Olmayan Kültürel Hazine Sistemleri Politikalarının Değerlendirilmesi

A. UNESCO'nun SOKÜM Politikası ile Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH Politikalarının Farklılıkları

1) Anlam ve Kategori

UNESCO'nun "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Sözleşmesi”ndeki SOKÜM’ün tanımı ve Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın Kültürel Miras Kanunundaki SOKÜH’ü tanım, anlam ve kategori açısından farklılıklar göstermektedir.

UNESCO “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde SOKÜM, şöyle tanımlanmaktadır:

“Somut olmayan kültürel miras” toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, geçreçler ve kültürel mekânlar- anlamına gelir.”(Madde 2)

Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın SOKÜH tanımı ise şöyledir:

“SOKÜH, tiyatro, müzik, dans, el sanatı gibi somut olmayan kültürel ürün olarak tarihi, sanatsal, akademik bakım-dan önem taşıyan mirastır.”⁹

UNESCO “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde SOKÜM beş alt başlık altında şöyle sınıflandırılır;

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği. (Madde 2)

Kore Cumhuriyeti’nde SOKÜH tiyatro, müzik, dans, el sanatları, oyunlar, dövüş sanatları, yemek yapma vb. olarak sınıflandırılmıştır. (Kore Kültürel Miras Müsteşarlığı 2006: 60-61)

SOKÜM ile SOKÜH arasında iki önemli fark bulunmaktadır. Birincisi, UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasa, araç-gereç, bağlam gibi somut mirasları da dâhil eder, ancak SOKÜH,

sadece somut olmayan mirasları kapsar. İkincisi, SOKÜM, diller, bilgiler ve anlatılar vb. de içermektedir. Buna karşın SOKÜH, gösteri sanatları ile el sanatlarını esas alarak kurulmuştur.

Sonuç olarak SOKÜM, SOKÜH’den daha geniş bir kavram olarak nitelendirilebilir.

2) Seçimle Oluşan Yönetimin Ölçütleri

“Seçmeyle Konsantrasyon İlkesi”ne göre yapılan SOKÜH yönetimi, sınırlı hükümet kaynakları ile etkili olabilecek politika araçlarından biridir. Ancak korunacak SOKÜH’lerin seçimi, seçen insanların öznel değerlendirmelerinin araya girmesi ve seçilmeyen SOKÜM’lerin hiç dikkate alınmaması gibi problemlere de neden olmaktadır. Kore Cumhuriyeti’nde buna benzer problemlerle sıklıkla karşılaşmaktadır. Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine olarak seçilmeyen somut olmayan kültürel miras ürünleri ve Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Taşıyan Fert olarak seçilmeyen ustalar, gerekli desteğin yapılmadığı durumlarda etkili şekilde korunmamaktadır. Japonya SOKÜH politikasında ‘SOKÜH Arşivleme Sistemi’ bulunduğundan buna ilişkin problemler, Kore Cumhuriyeti’nden daha azdır. Ancak Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın SOKÜH politikaları aynı temele sahip olduğu için bu farklılık sadece küçük bir farklılıktır.

UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde ise korunma politikasının temeli, envanter çalışmalarıdır. UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde de ‘İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başeserler Listesi’ ile ‘Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ gibi listeler vardır, ancak koruma sisteminin temeli, envanter ve arşiv çalışmalarıdır.

Bununla beraber bugünlerde UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetler Arası Komitesi'nin tartışmaları, 'İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Miras Başeserler Listesi'nden ziyade 'Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nin daha çok önemsedğini göstermektedir. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması Sözleşmesi, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikasının 'Seçme ile Konsantrasyon İlkesi'nin ek sık yönlerini tamamlayacaktır.

3) Geleneksel Ürünlerin Orijinal Şeklinin Korunması

Kore Cumhuriyeti'nin "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu"nun 2. Maddesinde, kültürel mirası korunmanın temel ilkesinin, orijinal şeklin muhafazası olduğu bildirilmektedir. Bu ilke, SOKÜH politikasında da aynı şekilde uygulanmaktadır.

Ancak UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde SOKÜM'ün orijinal şeklinin muhafazası hakkında herhangi bir ifade yer almamakta, SOKÜM insanların yaratıcılık kaynağı olarak değerlendirilip topluluklar ile bireylerin bu mirasın aktarımına aktif olarak katılmaları ve mirasın dönüşerek yaşaması amacı vurgulanmaktadır.

4) Koruma Yöntemleri

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikalarında, Önemli Somut Olmayan Kültür Hazinesini seçme, Önemli Somut Olmayan Kültür Hazinesi Taşıyıcılarının belirlenmesi ve Önemli Somut Olmayan Kültür Hazinesinin aktarılması için eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi temel alınmaktadır. Buna karşın Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde korunmak için alınan önlemler, envanterler

yapılması, "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi" ile "Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi"nin oluşturulması, arşiv sistemlerinin kurulması, sosyal farkındalığın artırılması ve toplulukların bu faaliyetlere katılması şeklindedir.

Kore Cumhuriyeti ile Japonya'nın SOKÜH politikası, seçilmiş Önemli Somut Olmayan Kültür Hazinesini yaşatmak için koruma yöntemlerini düzenlemektedir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde ise toplulukların katılması ve bu mirası gelecek kuşaklara aktarmaları amaçlanmaktadır.

B. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜM Politikasının İyileştirilmesi

1) Kültürel Politikanın Genişlemesi: SOKÜH'den SOKÜM'e

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH kavramını SOKÜM'e doğru dönüştürmek ve değiştirmek gerekmektedir. Ancak bu SOKÜH kavramı yerine UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ndeki SOKÜM kavramını getirmek şeklinde anlaşılmalıdır, aksine şimdiye kadar başarı gösterdiği SOKÜH politikasını daha da derinleşip geliştirmek hedeflenmelidir. Bu nedenle de, bağlamlardan ve gerçek yaşamlardan ayrılan kültür politikasını, tarihe ve yaşamların bütünlüğe bağlanan kültür politikasına dönüştürmek ve parça olarak kültürel miraslar yerine bütünlük olarak kültürel miraslara yönelik politikalar üretmek gerekmektedir. Bu kapsamda değerlendirilecek nesnelere seçilirken maddi olmasından dolayı engellenmemelidir. SOKÜH politikasını, sanatlar ve törenlerin temel olduğu kültürel miras politikasından insan yaşamlarının bütünlüğünün temel alınacağı kültürel miras politikasına değiştirmek gerekmektedir.

2) 'Kültürel Çeşitlilik' Kavramını Benimseme

Modern ülkelerde geleneksel kültürün genellikle milliyetçiliğe bağlandığı ifade edilebilir. Bu nedenle de temsili somut olmayan kültür hazineleri bir ülkenin simgeleri olarak önemsenir. Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikalarının da milliyetçilikle olan ilişkisi yadsınamaz. Bir ülkenin kimliği önemlidir ancak günümüzde küreselleşme sürecinde SOKÜM başka açılardan önem kazanmaktadır. Küreselleşmeden dolayı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan geleneksel kültürlerin korunması yönündeki politikalara ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır.

Küreselleşme sürecinde azınlık kültürünün korunmasıyla ilgili konular da UNESCO'nun "Kültürel Çeşitlilik Deklarasyonu ve Sözleşmesi"¹⁰ tarafından somutlaştırılmış ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde de aynı görüş benimsenmiştir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın korunması çalışmaları, kültürel çeşitlilik anlayışını harekete geçirmek için en etkili araçlardan biri sayılabilir. Bu bağlamda, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikası, Kültürel Çeşitlilik kavramını benimsediği takdirde milliyetçilik sınırlarını aşabilir.

3) Önemli Somut Olmayan Kültürel Hazine Yönetiminin Güçlenmesi

Politikalarda "Seçme ve Konsantrasyon" derecesi, devletin kaynak ayırma yeteneğine göre belirlenmektedir. Ancak uygun olmayan konsantrasyon derecesinin sürdürüldüğü durumlar bulunabilir.

Kore Cumhuriyeti'nde SOKÜH sisteminin politika odağının, önemli somut olmayan kültür hazinelerine ve önemli somut olmayan kültür hazinesi taşıyıcılarına yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak diğer somut olmayan kültür

hazineleri ve bunların aktarıcılarında da gereken önem verilmelidir.

4) SOKÜH ve Geleneksel Kültür Politikalarının Etkili Birleşmesi

Yukarıda işaret edildiği gibi Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikasının dışında UNESCO SOKÜM kategorisi içine dahil edilebilir geleneksel politikaları da bulunmaktadır. Anca bu politikalar, sadece somut olmayan kültürel miras çalışmaları kapsamında yürütülemez ve somut olmayan kültür hazineleri çalışmaları ile etkili olarak birleştikleri de söylenemez. Bu nedenle şimdiki geleneksel kültür politikası ile SOKÜH politikasını SOKÜM bakımından yeniden düzenlemek gerekmektedir. Bu düzenleme, belki de politika alanında SOKÜM'ün kapsadığı fikirler ve değerlerin yayılmasından başlayacaktır.

IV. Sonuç

Bu çalışmada Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH sistemleri ve bu sistemlerin nasıl uygulandığı gibi konular üzerinde durulmuştur. Kore Cumhuriyeti'ndeki SOKÜH sistemini yenilemek için ne gibi tartışmalar yapıldığı ve Japonya'daki diğer SOKÜM politikaları - "Kültürel Miras Bakım Sanatları"nın değerlendirilmesi, "Geleneksel El Sanatların Gelişmesi için Kanun" vb. uygulamalar başka çalışmalardan konu edinilebilir.

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikaları karşılaştırılırken iki ülke arasındaki temel benzerliklere rağmen bazı farklılıklar da bulunduğu görülür. Japonya'nın SOKÜH sistemi, Kore Cumhuriyeti'ndeki sistemden daha ayrıntılıdır. Bu farklılıkların iki ülke arasındaki politik ortamların farklılıklarından kaynaklandığı düşünülebilir. Kore Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra bağımsızlığını geri almıştır. Modern bir ülke inşa etmek için acil politik ihtiyaçları vardı. Bu ihtiyaçları

karşılatabilmek için SOKÜH politikasını uygulamaya koymuştur. Buradan hareketle Kore Cumhuriyeti'nin SOKÜH sisteminin, hükümet eli ile modern ülke oluşturmak için uygulanmaya başladığı söylenebilir. Bu nedenle de seçme genişliği dar ve konsantrasyonun derecesi yüksektir.

SOKÜM politikasına yeni başlayacak ülkeler, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikası ile ilgili tecrübelerinden yararlanabilirler. Ancak bu tecrübelerden yararlanırken bu politikaların artıları ve eksileri göz önünde bulundurulmalıdır. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin başarılı bir şekilde yerleşmesi için Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH politikaları hakkında doğru ve kapsamlı bir analiz yapmak gerekmektedir. Çünkü SOKÜM ile SOKÜH arasında birtakım farklılıklar olmasına rağmen SOKÜM politikaları kapsamındaki sorunların büyük bir kısmı, uzun bir süredir Kore Cumhuriyeti ve Japonya'da denenip tartışılmaktadır.

Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜH sistemlerinin en iyi örnekler olduğu söylenemez, bu sistemler sadece bir referans olabilir. Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarının daha etkili ve daha güçlü olabilmesini sağlamak amacıyla her ülke yaratıcı bir şekilde çabalamalıdır. Bu bağlamda, Kore Cumhuriyeti ve Japonya'nın SOKÜM ve SOKÜH'ün ideal modelini uygulayabilmek için daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaçları oldukları söylenebilir.

NOTLAR

1 Bu yazıda SOKÜH, sadece SOKÜM ve SOKÜH'ü karşılaştırmak için kullanılacak, bu nedenle Kore ile Japonya'nın kültürel miras politikası terimlerinde "Kültürel Hazine", "Somut Kültürel Hazine" gibi terimler kullanılmayıp "Kültürel Miras", "Somut Kültürel Miras" gibi terimler kullanılacaktır.

2 Bu yazıda Kore'nin sistemine göre SOKÜH ile SOHKÜH ayrılmadan SOKÜH, SOHKÜH'yi içe-

rir diye varsayılacaktır. Ancak Japonya'nın sistemini yorumlamak için SOKÜH ile SOHKÜH ayrılarak kullanılacaktır.

3 Japonya'da SOKÜH, "Usta SOKÜH"ü dener. SOKÜH, "Usta SOKÜH" ve "SOHKÜH", hepsini içerir. SOHKÜH'den fark etmek gerekirken "Usta SOKÜH" diye terim kullanılacak.

4 1993 yıl UNESCO Yürütme Kurulu tarafından üye ülkelerin Kore SOKÜH politikasını örnek alarak "Yaşayan İnsan Hazinesi(YIH)" programını kurması tavsiye edildi.

5 Kore "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(7428 Sayılı Kanun)" Madde 2, Japonya "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(84 Sayılı Kanun)" Madde 2

6 Kore'nin "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(7428 Sayılı Kanun)", 2. Madde ve Japonya'nın "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(84 Sayılı Kanun)", 2. Madde

7 Bu konu hakkında Yang Jong Seung'un Tezinden "Folklor and cultural politics in Korea: Intangible cultural properties and living human treasures"(Doktora Tezi, Indiana Üniversitesi, 1994), yararlanılabilir.

8 Japonya'nın "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(84 Sayılı Kanun)" 77. ve 91. Madde

9 Kore'nin "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(7428 Sayılı Kanun)", 2. Madde, Japonya'nın "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(84 Sayılı Kanun)", 2. Madde

10 Kültür Çeşitliliği Deklarasyonu, 2001 yıl, Sözleşmesi, 2005 yıl UNESCO tarafından onaylandı.

KAYNAKLAR

Hyun-Jung, JO(2007) : *Japonya'nın SOKÜM Sistemi Araştırması*, Kore Kültürel Miras Müsteşarlığı, Daejeon

Kore, "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(7428 Sayılı Kanun)"

Kore Kültürel Miras Müsteşarlığı(2006) : "Intangible Cultural Heritage in Korea", Daejeon

Japonya, "Kültürel Mirasın Korunması Kanunu(84 Sayılı Kanun)"

UNESCO(2003), "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"

Yang Jong Seung(1994): "Folklor and cultural politics in Korea : Intangible cultural properties and living human treasures", Doktora Tezi, Indiana Üniversitesi.